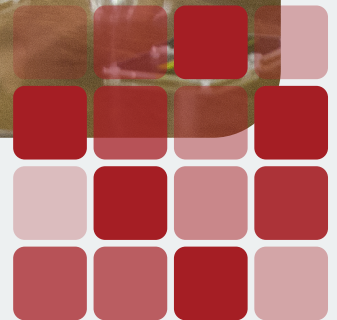

YUNANİSTAN'IN LİBYA POLİTİKASI

İSMAİL ŞAHİN

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2020

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ISBN :

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20 Faks: +90 312 430 39 48

Email : orsam@dorsam.org.tr

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مرکز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

ANALİZ

YUNANİSTAN'IN LİBYA POLİTİKASI

Yazar Hakkında

Doç. Dr. İsmail Şahin

Bandırma Onyedİ Eylöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Faköltesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde çalışmaktadır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Faköltesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda yüksek lisans ve doktora öğrenimini tamamlamıştır. Türk Dış Politikası, Siyasi Tarih, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs yoğunlaştığı çalışma alanları arasında yer almaktadır. Doç. Dr. İsmail Şahin'in bahsi geçen konularda birçok makale ve köşe yazısının yanı sıra, "Kıbrıs'ta Siyasal Çatışmaların Toplumsal Kökeni", "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası I" ve "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası II" adlı kitap çalışmaları da bulunmaktadır.

Haziran 2020

İÇİNDEKİLER

Giriş	3
Ege Denizi Yaklaşımı	3
Doğu Akdeniz Tezleri	5
Libya Politikası	7
Yunanistan'ın Berlin Konferansı'na Karşı Tutumu.....	8
Eastmed Projesi'nin Onayı	10
İrini Operasyonu	12
Tobruk Meclisi ile MEB Anlaşmaları Yapma Girişimleri	13
Güneyden “Kuşatılmışlık” Psikolojisi	14
Sonuç	15
Dipnotlar.....	17

Giriş

Bu çalışmanın amacı; Yunanistan'ın, Doğu Akdeniz ve Ege'deki tezlerinden hareketle, Libya krizine yönelik takip ettiği güncel politikayı genel hatlarıyla ortaya koymaktır. Ele alınan konu, güncel ve dinamik bir özellik arz ettiğinden bu çalışma kaleme alındığı güne kadar geçen olaylar üzerinden bazı sonuçlara ulaşmaya çalışmıştır. Yunanistan'ın Libya politikasında, Ankara ile Trablus arasında 27 Kasım 2019 tarihinde imzalanan "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" ile "Güvenlik ve Askeri İşbirliği Mutabakat Muhtırası" bir dönüm noktasıdır. Bu tarihten sonra Atina'nın dikkati "Libya krizi içerisinde Türkiye'nin rolüne" çevrilmiştir. Türkiye'nin Libya'da askeri, ekonomik ve siyasi herhangi bir şekilde nüfuz kurmasına, Doğu Akdeniz'deki çıkarları bağlamında karşı çıkan Yunanistan'ın, Libya'da meşruluk ve yasallık kaygısı gütmeyen bir siyaset izlemeye başladığı görülmektedir. Ankara-Trablus arasında imzalanan muhtıralar sonrası Yunan Hükümeti'nin Libya'ya yönelik olarak attığı somut adımlar; Libya'nın Atina Büyükelçisi'nin sınır dışı edilmesi, Libya sorununa çözüm arayan Berlin Konferansı'na katılma girişimleri, EastMed doğalgaz boru hattı anlaşmasının imzalanması, darbeci General Hafter'in desteklenmesi, İrini Operasyonu'nda aktif görev alınması, İyon Denizi'nde İtalya ile anlaşma yapılması ve son olarak Tobruk Meclisi ve Kahire ile münhasır ekonomik bölge anlaşmaları imzalanması için yoğun bir diplomasi yürütülmesi şeklinde sıralanabilir.

Ege Denizi Yaklaşımı

Ege Denizi üzerindeki çok sayıda irili ufaklı ada ve kayalığın varlığı ve bunların askeri, siyasi ve hukuki statüleri üzerinde yaşanan anlaşmazlık, Türkiye ile Yunanistan arasındaki en temel sorunlardan birini meydana getirmektedir. Ege Denizi'nin Türkiye açısından en önemli tarafı, Karadeniz ile Akdeniz'i birleştiren bir deniz olmasından ileri gelmektedir. Karadeniz,

Yunanistan'ın Libya politikasında, Ankara ile Trablus arasında 27 Kasım 2019 tarihinde imzalanan "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" ile "Güvenlik ve Askeri İşbirliği Mutabakat Muhtırası" bir dönüm noktasıdır.

Marmara ve Akdeniz kıyılarının birbirleriyle bağlantılarının, Ege Denizi vasıtasıyla gerçekleşmesinden dolayı Türkiye'nin deniz ticaretinin güvenli ve kesintisiz bir şekilde sürdürülebilmesinde bu denizin jeopolitik değeri, ülkenin refahı bakımından oldukça kıymetlidir. Benzer durum Karadeniz'in diğer kıyıdaş ülkeleri için de geçerlidir. Bilhassa, Orta Asya petrollerinin uluslararası pazarlara nakliyesinde, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarından geçişler ehemmiyet arz etmektedir. Her ne kadar Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nın 2006 yılında devreye girmesiyle Boğazlardan geçiş yapan tanker sayılarında göze çarpan bir azalma ortaya çıkmış olsa da, Boğazlar yine önemli bir enerji tedarik koridoru olarak vazife görmeye devam etmektedir. Şöyle ki Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nın açıkladığı 2017 yılı verilerine göre; İstanbul ve Çanakkale Boğazı'nı geçiş güzergâhı olarak kullanan toplam 87 bin 593 geminin, 13 bin 732'sini LNG, LPG ve ham petrol tankerleri oluşturmuştur.¹ Bu veriler, Boğazları kullanan uluslararası gemilerin yüzde 15'inin petrol, LNG ve LPG taşıdığını göstermektedir. O halde Boğazların ve Boğazları açık denizlere bağlayan Ege Denizi'nin uluslararası

enerji güvenliği bakımından stratejik bir hassasiyeti vardır. Dolayısıyla, Ege Denizi'nde enerji sevkiyatını ve tedarikini tehlikeye atabilecek ölçüde herhangi bir çatışma veya ihtilafın ortaya çıkması, birçok ülkeyi zincirleme bir şekilde etkileyecektir. Deniz ticaretinin emniyeti ve istikrarı yanında ülkenin önde gelen sanayi sahası Marmara Bölgesi ile Batı Anadolu'nun askeri açıdan korunmasında da Ege Denizi'ndeki adaların fonksiyonu yadsınamaz. Türkiye'nin batı sınırlarının güvenliği, Yunanistan'ın Anadolu'yu işgal girişiminden bu yana nazik bir meseledir. Ayrıca ülkesel güvenliğe ve egemenliğe ilave olarak, Ege Denizi'nde var olan ekonomik zenginliklerden ve doğal kaynaklardan hakkaniyet ölçüsünde istifade etmek, Türkiye için önem arz etmektedir.

Yunanistan'ın, bölgede kendi lehine olan fiziki ve siyasi statüden faydalanıp, Türkiye aleyhine, antlaşmalara, iyi niyet kurallarına ve hakkaniyet ölçüsüne mugayir; siyasi, askeri ve ekonomik haklar tesis etmeye çalışması, Ege Denizi'nde "kıta sahanlığı", "karasuları", "hava sahası", "Doğu Ege Adaları'nın silahsızlandırılmış statüsünün ihlali" ve "arama kurtarma" konuları başta olmak üzere birçok anlaşmazlığa yol açmaktadır.² Birbirleriyle iç içe geçmiş ve birbirine sınımsız bağlı bu sorunlar dizisi, siyasi çerçevede Türkiye ile Yunanistan arasında dostluk ve işbirliği alanlarının daralmasına, hukuki açıdan da uluslararası bir ihtilafa neden olmaktadır. Adı geçen denizde bazı ada, adacık ve kayalıkların hükümlerliliği ile deniz ve hava sınırlarının tespitinde meydana gelen uyuşmazlıklar karşısında her iki ülke, uluslararası hukuk ışığında kendi haklılığını ileri sürmektedir.

Şurası gayet açıktır ki, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde, Ege ve Akdeniz'de Türkiye'yi coğrafi bakımdan dezavantajlı duruma düşüren siyasi bir tablonun ortaya çıkması ile birlikte, yukarıdaki sorunlar birbirini takip ederek günümüze kadar ulaştı. O yıllarda Ege adalarının egemenliğinin devrinde, coğrafi ve kıtasal özelliklerden

ziyade siyasi etütlerin dikkate alınması, Ege Denizi'nde iki ülke arasında doğal olmayan bir bölünmeye olanak tanıdı. Sözgelimi, kuzeyden güneye doğru sıralanan Boğazönü, Saruhan ve Menteşe adalarının jeolojik, jeofizik ve jeomorfolojik nitelikler açısından Anadolu anakarasının doğal uzantısı olduğu bilimsel bir gerçekliktir. Bu noktada atılması gereken en rasyonel adım, Ege'de deniz sınırını belirleyen bir anlaşmanın iki ülke arasında imzalanmasıdır. Bilindiği üzere iki ülkenin Ege denizindeki yetkilerini karara bağlayan tek antlaşma, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'dır. Buna göre, Ege Denizi'nde her iki ülke için karasuları sınırı 3 deniz mili olarak belirlendi. Ancak Atina, uluslararası hukuk çerçevesinde ahdi taahhütlerini ve antlaşmalardan doğan yükümlülüklerini ihlal ederek 8 Ekim 1936 tarihinde karasularını 6 deniz miline çıkardı. Ege Denizi'ndeki çıkar dengelerinin Türkiye'nin aleyhine orantısız bir şekilde değiştirilmesine Ankara, Kıbrıs olaylarının baş göstermesi üzerine, ancak 1964 yılında tepki verdi. Bu tarihte Türk Hükümeti Ege Denizi'ndeki karasuları sınırını 6 deniz miline çıkardığını duyurdu. Günümüz itibariyle bahse konu iki ülkenin Ege Denizi'ndeki karasularının genişliği 6 deniz milidir. Dolayısıyla Ege Denizi'nde iki ülke arasında 6 deniz miliyle sınırlandırılmış karasularının haricinde, belirlenmiş herhangi bir deniz yetki alanı söz konusu değildir. Buna rağmen Yunanistan'ın Ege Denizi'nde yeni bir oldubitti (fait accompli) yoluyla karasularını 12 deniz miline çıkarma ve böylece adı geçen denizde hâkimiyet sahasını yüzde 70'e yükseltme çabası içerisine girdiği görülmektedir.

Atina hükümetlerinin deniz yetki alanlarını, Ege Denizi'nin doğu sahillerinin en ileri noktasında yer alan adaları esas alarak başlatma siyaseti, doğal olarak Türkiye'nin tepkisine neden olmaktadır. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında Anadolu anakarasının hemen dibinde yer alan ve egemenliği Yunanistan'a ait olan adalardan ölçülendirme yaklaşımı yerine,

Türk ve Yunan anakaralarını dikkate alan ortay hat esasına göre sınırlandırma yapılması, hem uluslararası hukuk hem de iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin onarılmasında daha adilane ve isabetli bir adım olacaktır. Nihayetinde Atina'nın "adaların istisnasız ve koşulsuz kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge hakkı vardır" tezinin Ege Denizi'nde işlerlik kazanması mümkün görünmemektedir. Diğer taraftan ise adil bir çözüm bulma ihtiyacı, Ege Denizi'nde her geçen gün şiddetlenerek artmaktadır. 1923 tarihli Lozan Antlaşması ile getirilen sınırlamalar kapsamında hareket edilmesi ve Ege'nin büyük ölçüde açık deniz olarak bırakılması ve buradaki zenginliklerden ortak bir şekilde istifade edilmesi, her iki ülkenin menfaatine olacağı aşikârdır.

Doğu Akdeniz Tezleri

Uluslararası hukuk açısından, herhangi bir kıta sahanlığının sınırlandırılmasında hakça çözüme ulaşmak temel ilkedir. Bunun yanı sıra kıta sahanlığının sınırlandırılmasında, 200 deniz mili sınırının esas alındığı bilinmektedir. Uluslararası Adalet Divanı (UAD) kararlarında, "eşit uzaklık" yönteminin hakkaniyet ölçüsüne aykırı olamayacağına ilişkin birçok uyarı bulunmaktadır. Divan, özellikle karşılıklı devletler arasında orta çizgi (ortay hat) çiziminin hakça sonuca ulaşabilmek için en makul yaklaşım olacağı görüşündedir.³ Dolayısıyla kıta sahanlığının sınırlandırılmasında hakça sonuç doğurmayan bir adım, uluslararası hukuka aykırı olacaktır. Kıta sahanlığı için cari kabul edilen usul ve esaslar, münhasır ekonomik bölgenin belirlenmesinde de caridir.

Coğrafi açıdan Ege ve Doğu Akdeniz yarı kapalı bir deniz statüsündedir. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 122. maddesine göre yarı kapalı denizin tanımı şöyledir:

"İki veya daha çok devlet tarafından çevrili ve diğer bir denize veya okyanusa dar bir geçitle bağlı bulunan veyahut da bütünüyle veya

*büyük bir bölümü ile, iki veya daha çok devletin kara sularından ve münhasır ekonomik bölgelelerinden oluşan bir körfez, bir deniz havzası veya bir deniz."*⁴

Yapılan tanımdan da anlaşılacağı üzere, Ege ve Akdeniz, okyanuslara nazaran dar denizlerdir. Deniz genişliğinin darlığından dolayı kıyıdaş devletlere 200 deniz mili ölçüsünde kıta sahanlığı hakkı düşme ihtimali bulunmamaktadır. Bu yüzden yarı kapalı denizlerin sahildevletleri, kendi deniz yetki alanlarını tespit ederken, aynı bölgedeki başka bir kıyıdaş devletin hak ve menfaatlerini ihlal etmekten kaçınmalıdır. Yarı kapalı denizlerin özel nitelikleri dolayısıyla, genel herhangi bir adaletsizliğe mahal vermemek için deniz yetki alanlarının sınırlandırılması, o bölgedeki kıyıdaş devletler tarafından birlikte kararlaştırılması gerekmektedir. Öyle ki aynı sözleşmenin 123. maddesi, yarı kapalı denizlerin sahildevletlerini, kendilerine ait hak ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde işbirliğine davet etmektedir. Buna rağmen bugüne kadar böylesine bir işbirliği henüz gün yüzüne çıkmış değildir. Kıyıdaş ülkelerle işbirliği yapmak yerine, denizden muazzam pay elde etme girişimleri neredeyse bir teamül halini almıştır. İşbirliği yerine deniz yetki alanlarını bir güç politikası bağlamında çözümlemenin adilane kalıcı bir sonuç getirmeyeceği malumun ilanıdır. Şu an ortada olan sonuca göre, Doğu Akdeniz ve Ege'de iki karşıt görüşün ivedi bir şekilde, denizlerdeki zenginlikleri, kıyıdaş ülke halklarının ortak menfaatleri doğrultusunda paylaşılması hususunda bir uzlaşmaya varması beklenen bir durumdur.

Avrupa Birliği üyeliği ve ABD ile geliştirdiği ilişkilerden aldığı cesaret, Yunanistan'ın, Türkiye'yi içerisine alan her türlü işbirliğine kapılarını kapatmasına yol açmaktadır. Fakat böyle bir tavır, gerçekçi bir politika yapım sürecine terstir. Nitekim politika, sağlam bir gerçeklik arar ve kendisini bu gerçeklik üzerine inşa eder. Bölgeyi ve çevreyi jeopolitik gerçeklik

bağlamında anlamak ve bu doğrultuda politik kararları tanzim etmek, gerekli bir ön koşuldur. Başka bir ifadeyle, küresel bir bakış açısından ziyade, bölgesel bir bakış açısının dış politikada rehber edinilmesi, daha kalıcı ve sürdürülebilir sonuçların kazanılmasına olanak tanır. İşbirliği ve bütünleşmenin genellikle bölgesel zeminde ortaya çıktığı göz önünde bulundurulursa, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı yürütmekte olduğu kurumsal politikanın ne denli yanlış ve zayıf ol-

duğu hemen anlaşılacaktır. Dış politika yapım süreçlerinin, rasyonel avantaj ve dezavantaj hesaplamalarına göre yapıldığı varsayılsa da Yunan dış politikasının bu varsayımların çok uzağında olduğuna ilişkin şüphe etmek için yeterli kadar sebep vardır. Şüphesiz bunlar içerisinde en önemlisi, Atina'nın Doğu Akdeniz ve Ege'de Ankara ile herhangi bir işbirliği yapmaktan ısrarla kaçınmasıdır. Yunanistan eski Dışişleri Bakanı Nikos Kocias'ın, Doğu Akdeniz'de

enerji alanındaki gelişmelere ilişkin yaptığı açıklamadaki, “Türkiye’nin oradaki ticari gelişmelere katılımını sağlamalıyız. Adil bir şekilde olmalı. Eğer her şeyi kendimize almaya çalışırsak büyük hayal kırıklığına uğrayabiliriz”⁵ sözleri Yunanistan’ın izlediği politikaya yöneltmiş yerinde bir iç eleştiriydi. Zira Yunanistan’ın Ege ve Akdeniz’de genişlemeci ve ben merkezli siyaset anlayışı, uluslararası hukukun temel prensiplerinin başında gelen, uyumsuzlukların barışçıl yollardan çözümü ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Ayrıca Doğu Akdeniz’in en kilit ülkesi Türkiye’nin denizlerdeki ulusal çıkarlarını korumada zaaf göstereceği tezinin reelpolitik çerçevede de ne kadar zayıf olduğu belliyken, Atina’nın kendi halkının ve uluslararası kamuoyunun güven kaybına neden olan popülist bir politikada ısrarı, her geçen gün daha da görünür bir hale gelmektedir.

Libya Politikası

Akdeniz, Avrupa ile Afrika’yı birbirinden ayıran büyük bir iç denizdir. Denizin kuzey yakasının aksine güney yakası zengin enerji kaynaklarına, kıymetli madenlere, verimli arazilere, kauçuk, fildişi, kakao başta olmak üzere ticari değeri yüksek bol miktarda tarım ürününe sahiptir. Afrika’nın tüm bu zenginlikleri; kıtada cetvelle çizilen sınırlara, silah ticareti için çatışmalara yeşil ışık yakılmasına, ırkçı politikalara, Güney Afrika’da uygulanan Apartheid rejimine, kıtada diktatörlerin desteklenmesine ve askeri darbelerle alkış tutulmasına kadar, birçok antidemokratik politikaların sömürgeci güçler tarafından acımasızca uygulanmasına yol açmıştır. Petrol ve doğalgaz öncesi dönemde Afrika kıtası kıymetli madenler, baharat ve köle ticaretiyle meşhurdur. Bunun yanında Afrika’nın, Akdeniz ve Avrupa’nın güvenliği açısından yüksek bir jeopolitik değeri vardır. Cebelitarık Boğazı’ndan, Süveyş Kanalı’na kadar uzayan kıyıları sayesinde, Akdeniz’i stratejik açıdan kontrol edebilme imkânına sahip olması, uluslararası deniz ticaretinin güvenliği bakımından, Afri-

ka’nın Akdeniz kıyısında yer alan Fas, Tunus, Cezayir, Libya ve Mısır gibi ülkeler, geçmişten günümüze birçok hâkimiyet mücadelesine konu olmuştur. Hatta İkinci Dünya Savaşı’nda en büyük mücadelelerden birinin Kuzey Afrika Cephesi’nde geçtiğini ve bu cephedeki savaşın da büyük çoğunluğunun Libya topraklarında cereyan ettiğini hatırlatmak faydalı olabilir.

Trablusgarp’ın İşgali ile Libya topraklarında başlayan savaşların, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar devam ettiğini söylemek herhalde abartılı bir tespit sayılmaz. Afrika’nın en büyük petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip ülkesi Libya, İngiltere ve Fransa’nın desteğiyle 1951 yılında bağımsızlığına kavuştu. İngiliz ve Fransızların bu dönemdeki genel siyaseti, Libya’yı her yönden kendilerine bağımlı bir ülke konumunda tutmaktı. Bu nedenle ülkenin ilk ve son kralı İdris es-Senusi’nin, 1969 yılına kadar ülkeyi Batı çizgisinde tutmaya çalışarak İngiltere ve Fransa ile karşı karşıya gelmekten titizlikle kaçındığı görülmektedir. Kral İdris iktidarı boyunca, aynı zamanda Türkiye ile de yakın bir ilişki kurma yönünde adımlar attı. Uzun yıllar Türkiye’de üst düzey görevler üstlenmiş asker, bürokrat ve diplomatların, Kral İdris’in talebiyle, Libya’nın bağımsızlık sürecinde ve sonrasında, devlet idaresinde yönetici pozisyonunda vazifeler üstlendiği bilinmektedir. Bunlar arasında şüphesiz en meşhuru “Arap Kaymakam” namıyla bilinen ve 1949-1952 yılları arasında Libya’da Başbakanlık yapan Sadullah Koloğlu’dur. İzlediği iç ve dış politikadan rahatsızlık duyan muhalifler, 1969 yılında gerçekleştirdikleri askeri darbeye ülkede Kral İdris dönemini sonlandırırken, 2011 yılının son çeyreğine kadar devam edecek Muammer Kaddafi dönemini de açtılar.

2011 yılından bu yana Libya’da toplumsal kargaşa ve siyasi istikrarsızlık devam etmektedir. Kısa sürede uluslararası bir meseleye dönüşen siyasi kriz, Birleşmiş Milletler arabuluculuğunda varılan anlaşmayla, 2015 yılının sonlarına doğru hukuki bir çözüme kavuştu.

Birleşmiş Milletler, Libya'da ortaya çıkan otorite boşluğunun, Akdeniz ve Avrupa coğrafyasını büyük bir terörizm ve anarşi ortamına sürüklemesinden endişe duyarak yürüttüğü geniş tabanlı yoğun bir diplomasi faaliyeti neticesinde, Libya'daki tarafları önce Tunus'ta, sonra da Fas'ın Suheyra (Skhirat) kentinde bir araya getirmeyi başardı. Trablus ve Tobruk kentlerindeki birbirine rakip iki parlamentonun temsilcileri ile ülke genelindeki tüm grupları temsil eden heyetler, ülkenin siyasi geleceğine ilişkin bir anlaşmayı, 17 Aralık 2015 tarihinde imzaladılar. "Libya Siyasi Anlaşması" veya "Suheyra Anlaşması" olarak adlandırılan bu belgeye göre, Libya'da siyasi geçiş sürecinde Fayiz es-Serrac'ın başkanlığında merkezi Trablus'ta, ülkenin tek meşru ve yasal yürütme gücü Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin (UMH) kurulması karara bağlandı. Türkiye ile Libya arasında tarihi, siyasi ve toplumsal açıdan köklü ilişkiler olmasına karşın, Libya Siyasi Anlaşması sonrası uluslararası hukuk çerçevesinde iki ülke arasında gelişen ilişkilerin; Fransa, Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY),

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Mısır'ın artan tepkisine yol açtığı görülmektedir. İki ülkenin yasal zeminde egemenlik haklarından doğan yetkilerini kullanarak güçlendirmeye ve derinleştirmeye çalıştığı işbirliği alanlarını, 27 Kasım 2019 tarihinde imzalanan iki muhtırayla⁶ daha ileri bir boyuta taşınması, Doğu Akdeniz'de yeni bir siyasi denge ortaya çıkardı. Bir başka açıdan bakıldığında ise söz konusu muhtıralarla Türkiye'nin deniz yetki sınırlarını ve bu sınırlara uzanan yolları koruma kararlılığı bir kez daha gün yüzüne çıkarken, Doğu Akdeniz'de kurulacak yeni düzende Ankara'ya herhangi bir söz hakkı tanımayan bir tutumun da asla kabul görmeyeceği yeniden teyit edildi. Nitekim Türkiye'nin bu pozisyonu Berlin Konferansı'nda karşılık buldu.

Yunanistan'ın Berlin Konferansı'na Karşı Tutumu

Berlin Konferansı, Libya'daki mevcut krize, merkezi ve sivil bir otorite temelinde çerçeve koşulları oluşturmak amacıyla, Almanya Başbakanı Angela Merkel'in davetiyle 19 Ocak

Başbakan Miçotakis'in konferans öncesi yaptığı açıklamada, Ankara ile Libya Hükümeti arasında imzalanan 27 Kasım 2019 tarihli anlaşmaya son verilmediği sürece, Avrupa Birliği gündemine gelecek her türlü Libya barış planını Yunanistan'ın veto edeceğini açıklaması, yukarıdaki durumu desteklemektedir.

2020 tarihinde toplandı. Libya'da ateşkesin ve akabinde barışın sağlanması, konferansın öncelikli hedefiydi. Yunanistan'ın çağrılmadığı konferansa Türkiye'nin de aralarında olduğu toplamda 12 devlet davet edildi.⁷ BM, AB, Afrika Birliği ve Arap Birliği temsilcilerinin yanı sıra Libya UMH Başbakanı Fayiz es-Serrac ve Libya'nın doğusundaki silahlı güçlerin lideri General Halife Hafter de konferansa katılanlar arasında yer alıyordu. Sonuç bildirgesinde Libya'nın egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve ulusal birliğine vurgu yapılan konferansta, Birleşmiş Milletler himayesindeki Libya Siyasi Anlaşması temelinde siyasi sürecin devam ettirilmesi konusunda katılımcı devletler mutabık kaldı. Libya'da kalıcı ateşkesin ve siyasi sürecin başlatılması hususunda alınan karara atılan imzalar henüz kurumadan, Hafter'e bağlı silahlı güçlerin ateşkesi ihlal ettiği görüldü ve sonrasında çatışmalar hız kesmeden devam etti.

Libya'nın kalıcı siyasi ve toplumsal çatışmalara sürüklenmesi; yasa dışı silah ticareti, uyuş-

turucu kaçakçılığı, insan tacirliği, terörizm ve düzensiz göç gibi birçok sorunun, Avrupa-Afrika hattında yayılmasına yol açabilir. Böyle bir istikrarsızlığın kısa zaman zarfında uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye atma potansiyeli aşikârdır. Libya topraklarının, komşu ve bölge ülkelerinin istikrarı ve emniyeti, barışçıl araçlarla kurulacak bir barış düzeninin varlığına bağlıdır. Ancak bu vaziyet, silahlı grupların kontrol altına alınması ve meşru ordunun haricindeki tüm milis kuvvetlerin, yabancı savaşçıların ve paralı askerlerin tasfiyesiyle mümkündür. Benzer şekilde, Libya Siyasi Anlaşması'nı askeri sonuç alıcı çatışmalara silah, asker, mühimmat, finans şeklinde maddi destek sağlayarak akamete uğratan siyasi aktörlerin, söz konusu ateşkes ile tutarsız tüm faaliyetlerinden kaçınması kalıcı barış için mecburi bir ön koşuldur.

Buna rağmen Yunanistan'ın, Libya Siyasi Anlaşması ile Berlin Süreci'nin temel ilkelerine aykırı siyasi bir tutumla Libya'da gayrimeşru askeri güçlerin temsilcisi Hafter'i desteklediği, Libya'nın meşru hükümetinin egemenlik haklarına mugayir söylem ve politikalar icra ettiği görülmektedir. Atina Hükümeti'nin, Libya'ya yönelik gayrimeşru ve uluslararası sorumluluk doğurabilecek tavrı, hiçbir koşulda, Türkiye ile Libya arasında imzalanan anlaşmalar bağlamında değerlendirilemez. Her iki olayı birbirinden ayrı bir şekilde ele alarak, hukuk ölçüsünde tetkik etmek son derece mühimdir. Yunanistan'ın Libya'da, siyasi çözüm yerine çatışmayı öncelleyen politik bir yaklaşımla hareket etmesinin muhakkak siyasi ve hukuki sonuçları olacaktır. Bunun nedeni Kiriakos Miçotakis Hükümeti'nin bu konudaki ısrarıdır. Nitekim Berlin Konferansı'nın hemen öncesinde Hafter'in Atina'ya gitmesi ve burada Başbakan Miçotakis ve Dışişleri Bakanı Nikkos Dendias ile görüşmesi, Yunan Hükümeti'nin BM'nin tanıdığı Ulusal Mutabakat Hükümetine ve Libya'daki barış girişimlerine direnmesine somut bir örnektir. Ayrıca Başbakan Miçotakis'in konferans öncesi yaptığı açıklamada, Ankara ile Libya Hükümeti

arasında imzalanan 27 Kasım 2019 tarihli anlaşmaya son verilmediği sürece, Avrupa Birliği gündemine gelecek her türlü Libya barış planını Yunanistan'ın veto edeceğini açıklaması, yukarıdaki durumu desteklemektedir. Öyle ki Libya mutabakatı sonrası Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nın Libya'nın Atina Büyükelçisi Muhammed Yunus Menfi'yi sınır dışı etme kararı alması⁸, Atina'nın Libya'ya yönelik nasıl bir siyaset takip edeceğinin ön habercisi olmuştur.

Bu bağlamda Yunanistan'ın, hem Ankara ile Libya Hükümeti'nin imzaladığı anlaşmalara, hem de Berlin'de düzenlenen Libya konferansına davet edilmeyişi üzerine Hafter ile temaslarını güçlendirdiği dikkat çekmektedir. Yunan Dışişleri Bakanlığı, Berlin Konferansı'na katılmak için yoğun bir diplomasi yürütmüş fakat Alman Hükümeti'nden olumlu bir cevap elde edememişti. Bu talebin olumsuz neticelenmesinin nedeni, Yunanistan'ın konferansın gündemine Libya'da ateşkesin şartları veyahut kalıcı barışın koşullarından ziyade Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin Türkiye ve Doğu Akdeniz'le ilgili imzaladığı münhasır bölge ve güvenlik mutabakatlarının iptalini getirmek istemesiydi. Böylece Atina'nın Türkiye'nin Doğu Akdeniz

siyasetine yönelik husumetini Berlin Konferansı'na taşıma gayreti haklı bir şekilde engellendi. Açıkça ifade etmek gerekir ki, Atina Hükümeti'nin Libya krizine yaklaşımı, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres'in Libya'da mevcut ateşkesin korunması, kalıcı istikrar ve düzenin oluşturulması için bölgesel aktörlerin ve örgütlerin "yapıcı" davranmaları çağrısına aleni biçimde aykırıdır. Tüm bunların yanında, Yunan Hükümeti'nin Libya siyasi Anlaşması ile sivilleri hedef alan silahlı eylemleri nedeniyle Uluslararası Ceza Mahkemesi Başsavcısı Fatou Bensouda'nın BM Güvenlik Konseyine (BMGK) sunduğu rapora konu edilen Hafter ile siyasi diyalog kurmaya çalışması; buna karşılık Libya'nın meşru hükümetinin egemenlik haklarını yok sayması, kendi siyasi çıkarları uğruna Libya'nın bölünmesine yeşil ışık yakmak anlamına gelmektedir. Uluslararası hukuka göre böylesi bir eylem, Libya'nın toprak bütünlüğüne ve politik bağımsızlığına karşı açık bir saldırıdır.

Eastmed Projesi'nin Onayı

Doğu Akdeniz havzasında keşfedilen petrol ve doğalgaz kaynaklarının, Avrupa'nın ener-

ji ihtiyacını karşılayabilecek düzeyde olduğu genellikle ifade edilen bir açıklamadır. Kıbrıs, Mısır ve İsrail'in denizden kesiştiği sahalarda keşfedilen doğalgaz potansiyelinin ticarileştirilmesiyle, gelecek 30 yıl içerisinde Doğu Akdeniz'in, Avrupa'nın en kıymetli enerji tedarik bölgesi olan Kuzey Denizi'nin yerini alabileceği tahminleri, doğal olarak uluslararası siyaseti ziyadesiyle meşgul etmektedir. Bir başka ifadeyle, Doğu Akdeniz gazı, Avrupa'nın doğalgaz ihtiyacının yaklaşık üçte birini karşılayan Rus gazına alternatif bir kaynak olarak yorumlanmaktadır. ABD ve AB tarafından desteklenen bu düşüncenin nihai hedefi, Rusya'nın Avrupa'nın temel enerji tedarikçisi durumuna son vermektir.⁹ Bu doğrultuda, Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi (EastMed) geliştirilmiştir. EastMed kapsamında, Doğu Akdeniz gazının, Akdeniz altından inşa edilecek yaklaşık 1.900 kilometre uzunluğundaki bir boru hattıyla Güney Kıbrıs-Girit-Yunanistan ve İtalya güzergâhından 2025 yılına kadar Avrupa'ya iletilmesi planlanmaktadır.

EastMed Jeopolitik açıdan değerlendirildiğinde projenin; İsrail, Yunanistan, Fransa ve ABD olmak üzere asgari dört ortağı olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰ Yunanistan, Avrupa'nın Rus gazına bağımlılığından daha ziyade, projeye Türkiye odaklı yaşamaktadır. Atina'nın stratejisine göre, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'a ilişkin Yunan tezlerine, AB ve ABD'nin destek çıkması için EastMed projesi hayati öneme sahiptir. Zira EastMed'in AB ve ABD tarafından desteklenmesi, Atina'nın Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ta haklı olduğuna ilişkin ciddi bir siyasi güç şeklinde yorumlanmaktadır. EastMed'in Türkiye ile Libya arasında imzalanan muhtıralardan sonra Atina cenahındaki kıymetinin azami ölçüde arttığı söylenebilir. Gelişen olaylar rasyonel bir çerçevede takip edildiğinde; Avrupa'nın fosil yakıtların kullanımından kısa vadede vazgeçmek üzere doğa dostu yenilenebilir enerji kaynaklarına ciddi yatırımlar yaptığı ve de sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) piyasasının

hızla geliştiği bir dönemde, Rus gazına miktar, verimlilik ve fiyatlandırma bakımından rakip olup olamayacağı muğlak olan EastMed gibi hem yüksek maliyetli hem de siyasi açıdan ihtilaflı bir projenin sürdürülebilir olduğunu şimdi den kestirmek oldukça güç bir durumdur. Proje üzerindeki tüm ekonomik kuşkulara rağmen, Atina'nın kendi siyasi tezleri açısından olumlu karşıladığı EastMed'ten geri adım atmaması bu temel motivasyondan ileri gelmektedir. Bu bağlamda Yunanistan Başbakanı Kyriakos Miçotakis, İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu ve GKRY Cumhurbaşkanı Nikos Anastasiadis, 2 Ocak 2020 tarihinde Atina'da bir araya gelerek EastMed projesine dair prensip anlaşmasını imzaladılar. Proje ortaklarından İtalya'nın anlaşmaya katılmaması dikkat çekerken, diğer imzacı devletlerin anlaşmayı alelacele imzalamaları, Türkiye-Libya anlaşmasına karşı açık bir tepkinin işaretiydi. Bilindiği üzere Ankara, başından itibaren EastMed projesinden dışlanmasına ve Güney Kıbrıs ve Yunanistan'ın EastMed hattının geçeceği deniz güzergâhını kendi deniz bölgeleri ilan etmelerine ilişkin tepkisini yazılı ve sözlü olarak defaten muhataplarına iletmişti.¹¹ Ankara ile Trablus arasında yapılan anlaşmayla birlikte EastMed boru hattının geçirilmesi planlanan deniz sahalarının belli bir kısmının, Türkiye'nin söz konusu anlaşmayla belirlediği sınırlar içerisinde kaldığı, ilan edilen haritalarda kamuoyuna duyuruldu. Bunun üzerine Türk Hükümeti, yaptığı açıklamada, EastMed projesine "enerji güvenliği açısından izin vermeyeceğini" bildirdi. Enerji güvenliği, boru hattı maliyeti, bölge barışı ve bütünsel Avrupa düşüncesi gibi birçok parametre ön plana çıkarıldığında, Doğu Akdeniz gazının değerlendirilmesinde ve Avrupa pazarlarına iletilmesinde en ekonomik ve güvenli yol Türkiye'dir. Buna rağmen Türkiye'nin, Doğu Akdeniz Gaz Forumu ile EastMed projesine dâhil edilmemesini, Ankara kendi ülkesine yönelik bir çevreleme ve kuşatma planı olarak değerlendirmektedir. Her ne kadar 2 Ocak'taki tören sırasında açıklama-

larda bulunan üç lider de, EastMed projesinin Türkiye'ye ya da bölgedeki herhangi başka bir ülkeye karşı olmadığını ifade etseler de¹², anlaşmanın Türkiye'ye karşı yapıldığı çok açıktır.

Türkiye'nin tüm işbirliği çağrılarına ve Libya ile yaptığı anlaşmayı dayanak göstererek yaptığı ikazlara rağmen Yunanistan parlamentosu, Syriza'dan ayrılarak kurulan MEPA25 ile Yunanistan Komünist Partisi'nin itirazlarına karşın, 15 Mayıs 2020 tarihinde EastMed anlaşmasını onayladı. Komünist Parti Sözcüsü Nikos Karatanasopoulos'un, anlaşmanın onaylanmasına ilişkin açıklamaları oldukça dikkat çekiciydi. Karatanasopoulos'un basına yansıyan açıklamaları şöyleydi:

Anlaşmanın arkasında, Doğu Akdeniz'deki askeri varlığını ve enerji üzerindeki kontrolünü güçlendirmek isteyen ABD var. EastMed projesi AB'nin Rus gazına olan bağımlılığının azaltılmasına ve Rusya'nın geniş bölgedeki varlığının kısıtlanmasına yönelik Amerikan mantığının bir parçasıdır. Bu, kâğıt üzerinde bir plan ve aynı zamanda da bölgede gerilimin tırmanacağına habercisi. Bu plan, Türkiye üzerinde baskı oluşturuyor ve onu rekabet kargaşasının içine çekiyor.”¹³

Gelinen nokta itibariyle EastMed projesinin, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı yürüttüğü siyasi bir proje olduğu anlaşılmaktadır. Projenin görünürde iki hedefi bulunmaktadır. Birincisi, Atina'nın Doğu Akdeniz'de izlemiş olduğu maksimalist politikaya siyasi “meşruiyet” kazandırmaktır. İkincisi, bu projeye işlerlik kazandırmak suretiyle Libya mutabakatını boşa çıkarmaktır. Nihai amaç ise Türkiye'nin Doğu Akdeniz, Ege ve Kıbrıs'taki Yunan tezlerini kabul etmesini temin etmektir.

İrini Operasyonu

Avrupa Birliği Konseyi, BM tarafından 2011 yılından bu yana Libya'ya uygulanan silah ambargosunu denetlemek ve Libya'da barışın tesis

İrini Operasyonu'nun, Türkiye ile Libya arasındaki deniz bağlantısını denetim altına alacağı ve kısa sürede bu bağlantının tamamen ortadan kalkacağı yönündeki analizlerin, Atina'da büyük bir heyecan meydana getirdiği basına yansıyan bir durumdur.

edilmesine katkıda bulunmak amacıyla, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında Akdeniz'de, 1 Nisan 2020 tarihinden itibaren MED IRINI Operasyonu'nun başlatılmasına karar verdi. Konsey tarafından yapılan basın açıklamasına göre, yürürlüğe konan Yunanca “barış” anlamına gelen İrini askeri operasyonu'nun başlıca amaçları şunlardır:¹⁴

1. BM Güvenlik Konseyi'nin 2292(2016) sayılı kararı uyarınca, Libya açıklarında açık denizde Libya'ya ve Libya'dan silah ya da ilgili malzeme taşıdığından şüphelenilen gemilerde denetlemeler yapmak.
2. Libya'dan petrol, ham petrol ve rafine petrol ürünlerinin yasadışı ihracatını izlemek ve bu konuda bilgi toplamak.
3. Libya Sahil Güvenlik ve Deniz Kuvvetleri'nin denizdeki kolluk görevlerine kapasite geliştirme ve eğitim yoluyla katkıda bulunmak.
4. İnsan kaçakçıları ve yasadışı ticaret şebekelerinin çalışma yöntemlerinin sekteye uğratılmasına katkı sağlamak.

AB Akdeniz Deniz Gücü (EUNAVFOR) kapsamında yürütülen İrini Operasyonu'nun komuta merkezinin Roma, operasyon komutanının İtalyan Tuğamiral Fabio Agostini ve kurmay başkanının da Yunan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'ndan Theodoros Mikropoulos'un olduğu askeri faaliyetlerin, başlangıçta 31 Mart 2021'e kadar devam etmesi planlanmaktadır. İrini Operasyonu, yukarıdaki amaçlardan da anlaşılacağı üzere Libya'ya giden deniz yolları üzerinde denetim yapmak üzere tasarlandı. Libya Başbakanı Serrac, Hafter güçlerine kara ve hava yolu bağlantısıyla silah ve mühimmat taşıyan vasıtaları ihmal ettiği ve bu vaziyetin ellerindeki raporlara göre kesin olduğu gerekçesiyle İrini Operasyonu'nu reddettiğini açıkladı.¹⁵ Bir başka ifadeyle Başbakan Serrac, Avrupa Birliği'nin Libya'ya yönelik silah ambargosunu denetlemek üzere başlattığı İrini Operasyonu'nun, Hafter'in yararına olduğunu söylüyordu. Nitekim Hafter'e en büyük desteğin, Libya'nın sınır komşusu Mısır'dan geldiği bilinmektedir. Aynı şekilde Rusya ve BAE'nin, hava yolunu kullanarak Hafter'e destek ulaştırdığı aleni bir bilgidir. Dolayısıyla, görev sahası Akdeniz'de olan bir askeri faaliyetin, gayrimeşru Hafter güçlerine silah sevkiyatını engellemesi pek olası değildir. Fransız ve Yunan makamlarının yaptığı açıklamalar dikkate alındığında, İrini Operasyonu'nun hedefindeki ülkenin Türkiye olduğuna dair güçlü bir ima söz konusudur. Ayrıca, Hafter güçlerinin başkent Trablus'a yönelik Nisan 2019 tarihinde başlattığı saldırılarda kullandığı tanksavar füzelerinden bazılarının Fransız ordusuna ait olduğunun tespit edilmesi¹⁶, Fransa'nın Libya'ya silah ambargosunu ihlal ettiği iddialarını gündeme getirmiştir.

Yunanistan ile Fransa'nın Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye karşı askeri bir ittifak hazırlığı içine girme çabaları, az önceki şüpheyi kuvvetlendirmektedir. İrini Operasyonu'nun, Türkiye ile Libya arasındaki deniz bağlantısını denetim altına alacağı ve kısa sürede bu bağlantının tamamen ortadan kalkacağı yönündeki analizlerin,

Atina'da büyük bir heyecan meydana getirdiği basına yansıyan bir durumdur. O yüzden Yunanistan'ın güçlü bir şekilde desteklediği İrini Operasyonu'ndan umudu, ne Libya'da kalıcı barışın tesis edilmesi, ne de Libya'ya yönelik silah ambargosunun korunmasıdır. Atina'nın en büyük beklentisi, Türkiye ile Libya arasında kurulan hukuki, siyasi ve askeri bağlantının ivedi bir şekilde kesilmesidir. Kaldı ki Yunan Hükümeti'nin meşru Serrac Hükümeti'ne karşı olduğu ve Libya'da Hafter'i açıkça desteklediği, su götürmez bir gerçektir. Hal böyle iken, Atina'nın İrini Operasyonu kapsamında BM destekli Serrac Hükümeti'ni desteklemesi veya Libya'da tarafsız kalması, çok zayıf bir ihtimaldir. Bu nedenle Yunan makamlarının operasyon doğrultusunda sürekli talebi, rotası Libya olan Türk gemilerinin mütemadiyen denetlenmesi şeklinde olacaktır. Böyle bir talebin karşılanmasına ya da fiiliyata geçirilmesine Türkiye'nin müsaade etmeyeceği çok açıktır.

Tobruk Meclisi ile MEB Anlaşmaları Yapma Girişimleri

Yunanistan, Libya'da iki yönetimin var olduğunu öne çıkaran siyasi bir söylemin rehberliğinde hareket etmektedir. Bu söyleme göre, Ankara'nın "Libya'daki iki yönetimden biri olan Serrac" ile imzaladığı anlaşmalar geçersizdir. Yunan Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, Libya mutabakatlarını "yasal dayanağı olmayan ve tek yanlı koordinatlar sunan anlaşmalar" şeklinde nitelendirip, bu mutabakatların kanun dışı olduğu iddiasındadır. Bu iddiaya rağmen Atina'nın Serrac Hükümetini devirmek için Hafter'i desteklemekten geri durmadığı görülmektedir.

Dışişleri Bakanı Dendias, 9 Haziran 2020 tarihinde sosyal medya hesabından yaptığı bir paylaşım, İtalya ile Yunanistan arasında münhasır ekonomik bölge anlaşmasının imzalandığını duyurdu. Dendias'ın, Adriyatik Denizi ile Akdeniz arasında kalan İyon Denizi'nin iki ülke tarafından bir anlaşmayla sınırlandırılmasını,

Yunanistan'ın buradaki amacı, İtalya ile hukuki bir zemin oluşturduktan sonra Libya'daki Tobruk Meclisi, Mısır ve GKRY ile de benzer münhasır bölge anlaşmaları yaparak, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki iddialarını ve yaptığı anlaşmaları çürütmektir.

“tarihi bir gün” olarak nitelendirmesi dikkatlerden kaçmadı. İki ülke, İyon Denizi'nde deniz yetki alanları konusunda 1977'den beri bir anlaşmazlık içerisindeydi. Atina'nın Roma'ya karşı ileri sürdüğü ve asla geri adım atmam dediği tezlerinden vazgeçmesinin itici gücünün Libya mutabakatı olduğu çok açıktır. Atina ile Roma arasında imzalanan anlaşmanın henüz tüm detayları ortaya çıkmasa da, Yunanistan'ın adalar için sınırlı ölçüde münhasır ekonomik bölge hakkı kabul ettiği ve bu nedenle Atina'nın adalar üzerinden Türkiye'ye dayatmaya çalıştığı maksimalist tezinin bir benzerini, İtalya'ya karşı konjonktürel şartlardan ötürü öne sürmediği ifade edilmektedir. Şayet bu iddia doğrusa o zaman Atina'nın Doğu Akdeniz ve Ege'de ileri sürdüğü “adaların anakara kadar hakkı” olduğu savında revizyona gitmesi kaçınılmaz bir hal alacaktır.

Yunanistan'ın buradaki amacı, İtalya ile hukuki bir zemin oluşturduktan sonra Libya'daki Tobruk Meclisi, Mısır ve GKRY ile de benzer münhasır bölge anlaşmaları yaparak, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki iddialarını ve yaptığı anlaşmaları çürütmektir. Bu yüzden Atina

ısrarla, Libya'da iki yönetim olduğunu dillendirmektedir. Bu görüşe göre, nasıl ki Türkiye, Libya'daki yönetimlerin biriyle anlaşma yapılabiliyorsa, bir benzerini Tobruk Meclisi ile Atina da yapabilir. Ancak bu bakış açısı hukuken temelsizdir. 2015 tarihli Libya Siyasi Anlaşması'na göre, Libya'da siyasi geçiş sürecinde Serrac'ın başkanlığında, merkezi Trablus'ta, ülkenin tek meşru ve yasal yürütme gücü Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin kurulması karara bağlandı. Buna karşılık Tobruk'taki Temsilciler Meclisi, ülkenin tek meşru yasama organı olarak belirlendi. Fakat Temsilciler Meclisi'nin Libya Hükümeti gibi anlaşmalar yapma yetkisi yoktur. Böyle bir hak yalnızca hükümete aittir. Kaldı ki uluslararası hukuk nazarında, doğrudan hükümeti atlayıp meclisle hukuku aşan siyasi bir temas kurmaya çalışmak, o ülkenin toprak bütünlüğüne ve siyasi egemenliğine açık bir saygısızlık olup, o ülkeyi bölmeyi amaçlayan bir girişimdir. Aralık 2019'da Türkiye ile varılan anlaşmaya misilleme olarak Yunanistan Temsilciler Meclisi Başkanı Akile Salih'i Atina'ya davet etmiş ve ziyaret sırasında yapılan basın toplantısında mutabakat muhtıralarının geçersiz olduğu ifade edilmişti. Ancak bu girişimden sonuç alamayan tarafların şimdilerde yukarıda belirtilen formül çerçevesinde bir anlaşma yapma yolu aradıkları iddia edilmektedir.

Güneyden “Kuşatılmışlık” Psikolojisi

Yunan medyasında yankı bulan tartışmalara göre Türkiye, Libya'daki askeri varlığını güçlendirmek suretiyle Yunanistan'ı güneyden kuşatmaya çalışmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Ankara'nın, Vatiyye hava üssü ile Mısırata'daki deniz üssünü Türkiye'nin kontrolüne alma yönünde adımlar attığı iddia edilmektedir. Bunun yanında Türkiye'nin, Libya'daki petrol sahalarını ele geçirip Avrupa'nın enerji güvenliğini kendine bağımlı hale getirme düşüncesinden ilham alan bir siyaset izlediği öne sürülmektedir. Yine Türkiye'nin, Libya'daki nüfuzunu ar-

tırarak, Mısır'ı etki altına almaya uğraştığı ve böylece Yunanistan, Mısır ve GKRY arasında kurulan doğalgaz ittifakını çökertmeye çalıştığı, Yunan medyasında tartışılan başlıca konulardır. Şüphesiz Vatiyye Hava Üssü, Akdeniz ile Atlas Okyanusu arasında kalan coğrafyanın kontrolü ile Trablus'tan İskenderun Körfezi'ne kadar uzanan bölgenin gözetiminde önemli bir konuma sahiptir. Türkiye'nin yayılcı ve genişlemeci bir niyeti olmadığı gibi Yunanistan'ı güneyden kuşatmak şeklinde gizli bir ajandasının da olmadığı çok bellidir. Bu kuşkuculuk yerine, Avrupa siyasetinin Türkiye'ye dair jeopolitik doğasının temelden dönüşmesi, Doğu Akdeniz, Ege ve Kıbrıs'ta kalıcı barışın sağlanması ve hatta Libya'da demokratik kazançların güçlendirilmesi yönündeki en mantıklı yollar-dan biridir.

Ege ve Doğu Akdeniz'de tarihsel sürekliliği olmayan haklar icat ederek, eklektik bir yaklaşımla uluslararası hukukun okyanuslar için öngördüğü düzenlemeleri, kendi lehine sonuçlar verdiği için Doğu Akdeniz ve Ege gibi yarı kapalı denizlere uygulamaya kalkışması ve bu mücadelesini Türkiye aleyhine siyaset güden güçlerle girdiği ittifaklarla başarıya ulaştırma niyeti, Atina'nın muvaffak olamayacağı bir yoldur. Bunu yapmak yerine, Doğu Akdeniz ve Ege'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda Türkiye ile işbirliği yaklaşımının benimsenmesinin, bölgesel istikrar ve sürdürülebilir barış açısından daha olumlu sonuçlar vereceği çok açıktır. Bugüne kadar Atina tarafından samimi bir işbirliği veya diyalog çağrısının yapıldığını söylemek güçtür. Yunan makamlarının Ankara'yı sadece "Yunanistan'ın iddia ettiği egemenlik haklarını" tanımak için diyalog kurmaya davet ettiğini belirtmek gerekiyor. Benzer şekilde, meşru Libya yönetimini ortadan kaldırmak üzere, başkent Trablus'a girmesine ramak kalan Hafter'in ilerleyişinin Türkiye'nin desteğiyle püskürtülmesi ve Hafter'in saldırıdan savunmaya geçmek zorunda kalmasının ardından yükselen ateşkes çağrıları samimi olarak de-

ğerlendirilemez. Oysa Libya sorununa müdahil olan tüm ülkelerin, Libya Siyasi Anlaşması çerçevesinde hareket etmeleri gerekiyordu.

Doğu Akdeniz krizinin başlangıcından bu yana, bölgesel düzenin iki bloklu bir şekilde gelişmesi ve birinci blokta en önemli ve yönlendirici ortağın Yunanistan olması ve onun da blok içindeki diğer ülkeleri Türkiye'nin başını çektiği grupla diplomatik iletişime geçmelerini önlemeye çalışması, Doğu Akdeniz'de jeopolitik manzaranın değişimini büyük ölçüde engellemektedir. Geleneksel Yunan dış politikasının güç dengesi anlayışı, bölge ülkelerinin eşitliğinden ziyade, Yunan üstünlüğüne dayandırılması ve bu bağlamda Avrupa'nın savunulmasının başlıca stratejik unsuru olarak Yunanistan'ın tasvir edilmesi, Avrupa siyasetine sürekli psikolojik bir anlam yüklenmesine yol açmaktadır. Hâlbuki Türkiye uzun yıllardır Avrupa Birliği'ne üye olmayı isteyen ve bu uğurda çeşitli reformlar yapan bir ülkedir. Ancak Avrupa Birliği'nin, Yunanistan ve GKRY vetosundan çekinmesinden dolayı, her krizde peşinen Yunanistan ve GKRY'nin haklılığını kabul etmesi ve AB üyeliğini caydırıcı bir unsur olarak Türk hükümetlerine dikte etmesi, zamanla fazlaca anlam taşımayan bir retoriğe dönüşmesine neden oldu. Belki de bu vaziyet, AB'nin, Türkiye'ye karşı bir türlü üstesinden gelmeyi başaramadığı bir geçmişle, henüz tanımlayamadığı bir gelecek arasında kalmasından ileri gelmektedir.

Sonuç

Doğu Akdeniz'e ilişkin, son yıllarda ortaya çıkan sorunlarda, taraf devletlerin dış politika uygulamalarında yüksek bir tutarlılık düzeyi olduğu, atılan adımlarla sabittir. Tüm taraflar, kendilerince haklı olduklarına dair tezler ileri sürmektedirler. Bugüne kadar soruna bir şekilde müdahil olan ülkelerin temsilcilerinin, kendi tezleri üzerinde bir uzlaşa sağlanması yönünde bir işbirliği veya diyalog çağrısı yaptığı görülmektedir. Bunun tek istisnası Türkiye'dir. Türkiye 2011 yılında KKTC, 2019'da da Libya ile

yaptığı deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin anlaşmaların hemen sonrasında bile müzakereye ve yeni işbirliği modellerine açık olduğunu, resmi düzeyde muhataplarına iletmekten geri durmadı. Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'de kapsamlı bir işbirliği kurulması için yaptığı çağrılara Yunanistan'ın tavrı, “kulak tıkama siyaseti” şeklinde oldu. Hatta, Ankara'nın Doğu Akdeniz politikasının iflas etmesi için gerekirse, Suriye üzerinden terör örgütü PKK/PYD kartını devreye sokabileceğini ima eden politik davranışlarda bulundu. Mesela Atina'nın, mayıs ayında Suriye ile yeniden diplomatik ilişkiler kurma kararı aldığını duyurması bu bağlamda güçlü şüphelerin oluşmasına neden oldu. Dolayısıyla Yunan Hükümeti'nin dış politikasının odağına, tüm bölgede faaliyet gösteren Türkiye karşıtı terör örgütlerini, darbeci güçleri ve antidemokratik süreçleri destekleme düşüncesinin oturtulması izahı güç bir tercihtir. Ayrıca Yunanistan'ın, Ankara'nın Libya'daki siyasi ve askeri varlığını sona erdirmek amacıyla, ülke haritasının Hafter lehine çevrilmesine açıkça yeşil ışık yakması, BM himayesindeki Libya Siyasi Anlaşması'na göre Libya halkının tek meşru temsilcisi olarak tanınan Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin meşru ve yasal haklarına açık bir saldırıdır. Buna rağmen Yunan Hükümeti'nin her fırsatta Türkiye'yi “saldırgan ve provokatif eylemler yapmakla” itham etmesi, siyasi ahlak ve demokratik değerler açısından makul bir yaklaşım değildir. Kaldı ki Yunan hükümetlerinin Türkiye'ye ulusal ve uluslararası düzeyde zarar veren her türlü terörizmi destekleyici geniş bir siyasi repertuvara sahip olduğu, PKK ve ASALA terör örgütleriyle kurduğu ilişkilerde ortaya çıkmıştır.

Ancak geçmişte her ne yaşanmışsa buna saplanıp kalmak uluslararası ilişkilerin doğasına aykırıdır. Atina ve Ankara için tek çıkar yol işbirliğidir. İki ülkenin çatışma yerine işbirliği-

ne odaklanması, bütün Avrupa için sağlıklı bir güvenlik sisteminin kurulmasına zemin hazırlayabilir. Böylece Avrupa'da ani bir denge bozulmasına sebep olabilecek Doğu Akdeniz'deki değişiklik riski de azaltılabilecektir. Bunun yanında, Doğu Akdeniz gazının iki ülke ortaklığında geliştirilmesi, taşınması ve pazarlanması yoluyla, başta Kıbrıs sorunu olmak üzere Ege'deki sorunların da çözümüne kayda değer bir katkı sunma ihtimali oldukça yüksektir.

Yakın tarihte, cunta idarelerinin iktidarlardan ziyadesiyle mustarip olmuş Yunanistan'ın, Türkiye'ye beslediği asılsız kuşkulardan ötürü, Libya'da cuntacı Hafter'e siyasi destek sağlaması, Mısır'da darbeci Abdülfettah Sisi ile yakın ilişkiler tesis etmesi ve son olarak da Suriye'de diktatör Beşar Esed'le yeniden diplomatik temaslar kurması, meşru ve yasal sınırlar bir kenara, kendi demokratik mücadele tarihiyle çelişen bir tablodur. Dahası, Filistin meselesi yüzünden, kurulduğu tarihten 1990'ların başına kadar İsrail ile ciddi düzeyde diplomatik ilişki kurmaktan kaçınan Yunanistan'ın, Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye karşı siyasi, ekonomik ve askeri destek almak için Netanyahu Hükümeti'nin Kudüs'ü başkent ilan etmesine ve Golan'ı ilhak etmesine sessiz kalması; şimdilerde ise Batı Şeria topraklarını ilhak planlarına yönelik Avrupa Birliği'nin eleştirel tutumunu yumuşatmak için aracı bir rol üstlenmesi, Yunanistan'ın içine düştüğü trajedinin somut birer göstergesi olarak yorumlanabilir. İsrail'in Filistin'deki yayılmacı ve işgalci politikalarına, Avrupa Birliği'nin iki üyesi Yunanistan ve Güney Kıbrıs üzerinden bir dayanak noktası oluşturma gayreti ve söz konusu politikayı maskelemek amacıyla, Doğu Akdeniz'deki enerji projelerini ön plana çıkarma çabası ve de Filistin meselesini, Doğu Akdeniz kriziyle gölgeleyici bir strateji takip etmesi, diktatlerden kaçmayan bir başka konudur.

Dipnotlar

- 1 “Boğazlardan 87 bin 593 gemi geçti”, Anadolu Ajansı, 10 Ocak 2018, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/bogazlardan-87-bin-593-gemi-gecti/1026969> (E.T. 01.06.2020).
- 2 Sertaç Hami Başeren, Ege Sorunları, Tüdev Yayınları, No: 25, Ankara, 2006, s. 3.
- 3 Malcolm N. Shaw, Uluslararası Hukuk, Çeviri Ed. İbrahim Kaya, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara, 2018, s. 423.
- 4 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara, 2001.
- 5 “Eski Yunanistan Dışişleri Bakanı Kocias: Türkiye’yi dahil etmezsek hayal kırıklığına uğrayabiliriz”, Anadolu Ajansı, 1 Mart 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/eski-yunanistan-disisleri-bakani-kocias-turkiyeyi-dahil-etmezsek-hayal-kirikligina-ugrayabiliriz/1406868> (E.T. 03.06.2020).
- 6 Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası ve Güvenlik ve Askeri İşbirliği Mutabakat Muhtırası.
- 7 Konferansa davet edilen devletler: Türkiye, ABD, Rusya, İngiltere, Fransa, Çin, Birleşik Arap Emirlikleri, Kongo Cumhuriyeti, İtalya, Mısır ve Cezayir.
- 8 “Yunanistan, Türkiye ile anlaşma nedeniyle Libya’nın Atina Büyükelçisi’ni sınır dışı etme kararı aldı”, euronews, 6 Aralık 2019, <https://tr.euronews.com/2019/12/06/yunanistan-turkiye-ile-anlasma-nedeniyle-libyanin-atina-buyukelcisini-sinir-disi> (E.T. 30.05.2020).
- 9 İsmail Şahin, Doğu Akdeniz’de Enerji Çatışması ve İşbirliği, Orsam, Rapor No: 3, Ankara, 2019, s. 36.
- 10 Adı geçen ülkelerin politikaları için bkz: Şahin, Doğu Akdeniz’de Enerji Çatışması ve İşbirliği.
- 11 TC Dışişleri Bakanlığı (MFA), “Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy’un EastMed Projesine İlişkin Anlaşmanın İmzalanması Hakkındaki Soruya Cevabı”, SC-1, 2 Ocak 2020, http://www.mfa.gov.tr/sc_1-eastmed-projesine-ili%C5%9Fkin-anlasmanin-imzalanmasi-hk-sc.tr.mfa (E.T. 01.06.2020).
- 12 “Ankara’nın karşı olduğu anlaşma imzalandı”, euronews, 2 Ocak 2020, <https://www.dw.com/tr/ankaran%C4%B1n-kar%C5%9F%C4%B1-oldu%C4%9Fu-anla%C5%9Fma-imzaland%C4%B1/a-51872597> (E.T. 25.05.2020).
- 13 “EastMed anlaşması, Yunanistan parlamentosundan geçti”, Sputnik Türkiye, 15 Mayıs 2020, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/202005151042048455-eastmed-anlasmasi-yunanistan-parlamentosundan-gecti/> (E.T. 30.05.2020).
- 14 “AB Libya’ya silah ambargosu uygulamak için IRINI Operasyonunu başlatıyor”, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 31 Mart 2020, <https://www.avrupa.info.tr/tr/eeas-news/ab-libyaya-silah-ambargosu-uygulamak-icin-irini-operasyonunu-baslatiyor-10214> (E.T. 23.03.2020).
- 15 “Libya hükümeti, AB’nin İrini Operasyonu’nu reddettiklerini ilan etti”, Anadolu Ajansı, 24 Nisan 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libya-hukumeti-abnin-irini-operasyonunu-reddettiklerini-ilan-etti/1816677> (E.T. 06.06.2020).
- 16 “Libya’da General Hafter’e ait üste Fransız füzeleri bulundu”, BBC Türkçe, 10 Temmuz 2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48929578> (E.T. 04.05.2020).

